

Diarienummer: DO 2025/3763

Arbetsmarknadsdepartementet
a.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över Arbetslivskriminalitet – upplägg, verktyg och åtgärder, fortsatt arbete (SOU 2025:25)

Övergripande synpunkter

DO instämmer i delegationens bedömning att det finns behov av åtgärder för att underlätta för utsatta arbetstagare att utkräva uteblivna löner. Delegationens genomgång av läget på arbetsmarknaden visar att det i dag finns små möjligheter för utsatta grupper att få sina arbetsrättsliga rättigheter tillgodosedda och att det i princip är riskfritt för oseriösa arbetsgivare att exploatera personer. Enligt artikel 6 i det så kallade sanktionsdirektivet¹ ska medlemsstaterna då tredjelandsmedborgare vistas olagligt i landet för varje överträdelse säkerställa att arbetsgivaren ska ansvara för betalning av eventuell inestående ersättning. Av delegationens betänkande (s. 331) framgår att det i en rapport från 2024² anges att det svenska systemet inte är utformat för att i praktiken möjliggöra för utsatta arbetstagare att kunna få tillbaka obetald lön enligt lagen (2013:644) om rätt till lön och annan ersättning för arbete utfört av en utlänning som inte har rätt att vistas i Sverige, ”2013 års lag”. Detta strider enligt rapporten mot Sveriges förpliktelser enligt sanktionsdirektivet och Europakonventionen. DO välkomnar mot denna bakgrund att delegationen lämnar flera förslag i syfte att motverka sådan arbetslivskriminalitet.

När det gäller förslagen i kap. 6.7, Åtgärder för att underlätta för utsatta arbetstagare att få uteblivna löner, anser dock DO att delegationen gjort en mindre lämplig bedömning när den kommit fram till att en statlig myndighet bör ha möjlighet att driva ärenden enligt 2013 års lag. För utsatta arbetstagare som saknar tillstånd att vistas i Sverige finns det av naturliga skäl ofta ett incitament att hålla sig undan myndigheter till följd av bristande tillit och oro för att bli utvisad från landet. Det framstår som mer

¹ Direktiv 2009/52/EG av den 18 juni 2009 om minimistandarder för sanktioner och åtgärder mot arbetsgivare för tredjelandsmedborgare som vistas olagligt.

² Människohandel och människoexploatering på den svenska arbetsmarknaden – En uppföljning, Märta C. Johansson, 2024, s. 24.

lämpligt att aktörer som är fristående från staten får stöd för att biträda sådana arbetstagare i denna typ av arbetstvister. Sådana fristående aktörer kan lättare ha direktkontakt med utsatta arbetstagare och kan öka medvetenheten, informera irreguljära migranter om deras rättigheter, bygga upp ett ömsesidigt förtroende och hjälpa arbetstagare att identifiera situationer med obetalt arbete och arbetskraftsexploatering i syfte att föra deras talan om rätt till lön och ersättning. DO avstyrker alltså förslaget att DO ska få en talerätt i dessa ärenden och utvecklar nedan skälen för det.

Kap. 6.7.2 Diskrimineringsombudsmannen bör få föra talan för irreguljära migranternas rätt till lön

DO avstyrker förslaget.

DO:s huvuduppdrag är att motverka diskriminering som har samband med någon av de sju diskrimineringsgrunderna i diskrimineringslagen.

Delegationen har visserligen rätt i att ett uppdrag att biträda irreguljära migranter enligt 2013 års lag skulle kunna bidra till att främja lika rättigheter och möjligheter för denna grupp och därmed anses ligga inom ramen för DO:s vidare uppdrag. DO ser dock påtagliga svårigheter med att inlemma uppgiften i DO:s verksamhet då det handlar om en helt ny typ av ärenden som inte rör vårt huvuduppdrag att motverka diskriminering. Att myndigheten tillförs uppgifter som ligger utanför diskrimineringsområdet innebär en risk för att verksamheten blir alltför spretig och tappar fokus.

DO:s talerätt föreslås vara utformad på ett sätt som innebär att DO ska gå in som part på samma sätt som vi idag gör enligt diskrimineringslagen och de så kallade familjeledighetslagarna.³ I den typen av tvister som förslaget avser skulle det dock vara mer naturligt för DO att agera ombud för den enskilde arbetstagaren, då det inte finns någon koppling till de områden där DO har tillsynsbefogenheter. Det skulle i sådant fall samtidigt innebära att DO får en ny ombudsroll jämfört med idag.

DO anser att det finns andra åtgärder som tillsammans är lämpligare för att uppnå syftet att utsatta arbetstagare ska få juridiskt stöd i dessa ärenden. En av dessa åtgärder vore att utöka möjligheterna till rättshjälp i ärendena. Det skulle möjliggöra för lämpliga advokater att ta sig an tvisterna. Det finns advokater som genom sitt arbete med migrationsärenden redan har bred erfarenhet av att arbeta med migranter som befinner sig i en utsatt position.

³ Föräldraledighetslagen (1995:584), lagen (1988:1465) om ledighet för närståendevård och lagen (1998:209) om rätt till ledighet av trängande familjeskäl.

Som framgår ovan bedömer DO att det finns goda skäl för att fristående aktörer bör få stöd för att biträda utsatta arbetstagare som saknar tillstånd att vistas i Sverige i denna typ av arbetstvister. DO anser därför att en annan åtgärd utöver utökad rättshjälp som bör införas är ett ekonomiskt stöd även till andra civilsamhällesorganisationer än arbetstagarorganisationer för att driva denna typ av ärenden. Det finns organisationer som har erfarenhet av att driva processer för utsatta grupper samt nätverk bland andra civilsamhällesorganisationer vilket kan underlätta informationsspridning. Därtill har de ofta god kunskap om och är vana vid att söka statligt stöd för olika delar av sin verksamhet. Att införa ett stöd även till andra civilsamhällesorganisationer skulle vara mer träffsäkert och ett lämpligt komplement till det föreslagna statsbidraget till arbetstagarorganisationer i kap. 6.7.3.

För det fall att DO ändå skulle få talerätt i dessa ärenden tillstyrker DO utredningens förslag om arbetstagarorganisationernas företräde till talerätt, inklusive det utökade fallet då en arbetstagarorganisation valt att företräda en irreguljär migrant som inte är medlem i organisationen som ombud. Den föreslagna företrädesrätten för fackliga organisationer är den naturliga utgångspunkten för talerättens utformning i dessa arbetsrättsliga tvister och samma ordning gäller för tvister enligt diskrimineringslagen och föräldraledighetslagen.

När det gäller frågan om hur DO när ett ärende inkommer bör kontrollera om det finns en arbetstagarorganisation som är intresserad av att driva tvisten, instämmer vi i delegationens resonemang, att det bör vara tillräckligt att DO frågar den berörde huruvida han eller hon är medlem i någon arbetstagarorganisation eller har haft kontakt med en sådan om att företräda denne i ärendet. Det bör inte ställas krav på några ytterligare efterforskningar.

DO instämmer i förslaget att Arbetsdomstolen ska vara forum för dessa tvister.

Kap. 6.7.3 Ett statsbidrag till arbetstagarorganisationer som bistår irreguljära migranter

DO tillstyrker att det införs ett nytt statsbidrag i syfte att främja att arbetstagarorganisationer bistår utlänningar som inte har rätt att vistas i Sverige med att få den lön och annan ersättning som de har rätt till i enlighet med 2013 års lag. Enligt DO är detta, tillsammans med en utökad rättshjälp och ett riktat stöd till andra civilsamhällesorganisationer för att

driva denna typ av ärenden, ett lämpligare sätt att åstadkomma ett starkare stöd för irreguljära migranter att få uteblivna löner enligt 2013 års lag.

Kap. 6.8 Möjligheterna till tidsbegränsade uppehållstillstånd för att hävda sin rätt bör utökas

DO tillstyrker förslaget som innebär utökade möjligheter för en utlänning att kunna göra gällande sin rätt enligt 2013 års lag. Vi instämmer i utredningens resonemang att det bör vara tillräckligt för att bevilja ett tidsbegränsat uppehållstillstånd att DO eller en arbetstagarorganisation har gett uttryck för att de har åtagit sig att företräda den enskilde, det bör inte krävas att talan har väckts i domstol.

DO tillstyrker även de delar av förslaget som rör inhibition av beslut om avvísning eller utvisning, rätt till hälso- och sjukvård och undantag från kravet på arbetstillstånd under tiden som en utlänning sökt respektive beviljats ett sådant tidsbegränsat uppehållstillstånd.

Kap. 9.7.3 Konsekvenser för DO

Som utredningen konstaterar krävs det således ett betydande resurstillskott om DO får en sådan talerätt som delegationen föreslagit. Uppgiften skulle kräva resurser vad gäller informationsspridning, kompetensutveckling, rutiner för handläggning, utredning av ärenden samt processer.

Beslut i detta ärende har fattats av diskrimineringsombudsman Lars Arrhenius efter föredragning av experten Tarik Qureshi. I den slutliga handläggningen har också chefen för rättsenheten Karin Ahlstrand Oxhamre, chefen för utvecklings- och analysenheten Cecilia Narby, stabschefen Samuel Engblom och strategiska rådgivaren Anna Ericsson deltagit.

Lars Arrhenius